

WINTERWAARNEMINGEN OP SCHIERMONNIKOOG

Half februari hebben wij (Albert Klarenberg, Eef Kieft) Schiermonnikoog een paar dagen met een bezoek vereerd, om eens te kijken wat daar in de winter op vogelgebied te beleven valt.

Albert was reeds eerder in de winter op Schier geweest, maar ik kende dit Waddeneiland alleen maar van de drie overige jaargetijden.

Schiermonnikoog ademt een zeer speciale sfeer. Iedereen die op Schier geweest is, zal dit kunnen beamen. Omdat gemotoriseerd verkeer er taboe is, (behalve voor de eilanders) is het er heerlijk rustig. De wijdse ruimte van strand, kwelders en wad, waar water en wind nog vrij spel hebben, is er overweldigend, zeker in de winter. Winter op Schier is niet te vergelijken met de lente of de herfst, wanneer de vogeltrek op volle gang is. De diversiteit in het aantal vogelsoorten is in de winter veel kleiner. Toch is Schiermonnikoog ook in de winter zeker de moeite van een bezoek waard. Het kost in dit jaargetijde echter wel wat meer inspanning om bepaalde vogelsoorten te zien te krijgen. Enerzijds omdat lopen bemoeilijkt wordt, omdat grote delen van de kwelders, Kobbeduinen en strandvlakte (een uitgestrekt, vlak gebied, dat de naam strand niet meer verdient, omdat het grotendeels is afgesloten van de Noordzee door een stuifdijk) onder water staan, anderzijds omdat bepaalde vogelsoorten biotopen preferen die vaak ver uit elkaar liggen. De eerste dag kwamen we 's avonds in de schemering aan. De nachten brachten we door bij Talsma, de enige boer op het eiland die zelf ook met het lot van de vogels begaan is. Ieder voorjaar inventariseert hij zijn weilanden en hij vertelde ons dat op Schier de stand van de weidevogels, met name de Grutto en Kempshaan met sprongen achteruit gaat. Ook liet hij ons nog een Kleine Alk zien, die hij enige weken tevoren dood op zijn weiland aangetroffen had. Vermoedelijk had het dier zich dood gevlogen tegen het prikkeldraad.

We hadden het plan opgevat om de volgende dag het (zeer brede) strand af te zoeken, om te zien wat de zee aan dode zeevogels aan land had gebracht. We hadden verwacht veel te zullen vinden, maar het zoeken werd ernstig bemoeilijkt, omdat er geen duidelijke vloedlijn te ontdekken was. De enige vogels die we vonden waren: 1 Alk, 1 Zeekoet, 1 Noordse Stormvogel, 1 Roodkeelduiker, enkele Zwarte Zeeëenden, de overblijfselen van een Ransuil en verder nog wat meeuwen en Eider-eenden.

Via het strand, waar wat Drieteen-, en Bonte Strandlopers en een groepje Sneeuwgorzen foerageerden, ging de tocht naar de Balg, de uiterste oostpunt van het eiland en vandaar weer in westelijke richting naar het Willemsduin, een duin dat als een laatste eiland uit de kwelder oprijst. Mensen die er geweest zijn in voor- en najaar zullen weten, dat de op het Willemsduin aanwezige vlierstruiken een grote aantrekkingskracht uitoefenen op allerlei trekkende zangvogels, die in het voorjaar voor zich de uitgestrektheid van de Balg zien opdoemen en eerst de nacht afwachten alvorens hun reis te vervolgen. In het najaar is het de eerste rustplaats voor allerlei noordelijke trekkers. Op goede trekdagen zitten er echt tientallen zangvogels in deze struiken.

De enige vogels die zich nu in de struiken ophielden, waren een aantal Groenlingen en ongeveer 20 kwetterende Fraters. Van sommige dieren konden we zelfs de rose stuitjes waarnemen. Plotseling reasde er vlak over de grond een Slechtvalk langs. Gezien het formaat vermoedelijk een vrouwtje. Enige tijd later zagen we op ongeveer een kilometer ten westen van het Willemsduin een tweede exemplaar, een mannetje, met krachtige vleugelslagen langs jagen. Dit dier was een heel stuk kleiner dan de eerste vogel. De Slechtvalken vonden hier hun tafeltje goed gedekt, want in de omgeving van het Willemsduin bevonden zich groepen Smienten, honderden Pijlstaarten, en grote aantallen Scholeksters en Wulpen. In 1926 werd er melding gemaakt van een broedgeval van een paartje Slechtvalken op het Willemsduin, waarbij één jong is uitgevlogen. De vogels broedden toen in een wrakhouten kistje.

Via de kwelders aanvaardden we de terugtocht. Regelmatig hoorden we de roep van Oeverpiepers, die foerageerden langs de oevers van de slenken. Verder vlogen er in de kwelder minimaal 2 Ruigpootbuizerden en enkele gewone Buizerden rond. Grote aantallen Brandganzen foerageerden in de vegetatie. Eind 1976 hebben de eilanders bijna de hele kwelder gemaaid. Hierdoor kregen bepaalde grassoorten, die interessant zijn voor de Brandganzen, een kans zich te ontwikkelen. Een student uit Groningen die we tegenkwamen en aan Brandganzen werkte, had nauwkeurige tellingen verricht en kwam aan 6000 exemplaren. De boeren zijn blij met deze ontwikkeling, omdat voorheen de ganzen vooral in de Banckspolder graasden. In de buurt van het Kooibos namen we tientallen Holenduiven, een troepje Kepen en een mannetje Blauwe Kiekendief waar en in het Groene Glop hoorden we een Grote Lijster overkomen.

De volgende morgen was het windstil en stralend weer. Langs de dijk aan de Wadkant liepen we richting Westerplas. Brilduikers en Pijlstaarten vlogen langs. Omdat het vloed was, stond het water hoog tegen de dijk aan. Hier vonden we een aangespoelde Roodhalsfuut. Tureluurs en Steenlopers scharrelden in de aangespoelde rommel rond. De enige Rosse Grutto die we zouden zien vloog langs. Aan de andere kant van de dijk, in de Banckspolder, telden we ongeveer 400 Rotganzen. In de maanden april en mei kunnen deze aantallen oplopen tot meer dan 1000 exemplaren, met maxima van 1400 ex. (1968). Waarschijnlijk liepen de aantallen nu alweer op, omdat in de winter de aantallen normaal zelden boven de 100 ex. komen. De Westerplas lag er uitgestorven bij. Wel hoorden we nog enkele Baardmannetjes.

Via de westpunt, waar een Strandleeuwerik overkwam, ging het door het dorp naar de twee dennenbossen die het eiland rijk is. Deze bossen zijn aangelegd door de Duitse graaf Von Bernstoff, die in 1892 eigenaar werd van het eiland. Houtproductie was de aenvankelijke opzet. Een Sperwer en een Ransuil, die in het bos roestten, luisterden onze tocht op. De Ransuil is een zeer schaarse broedvogel van de bossen, die zich waarschijnlijk in het midden van de veertiger jaren op het eiland heeft gevestigd. Verder zagen we een Grote Bonte Specht, waarvan tot 1970 nog maar 3 winterwaarnemingen bekend waren.

Tegen de avond was het gaan waaien en regenen. Toen we ons 's avonds in dit gure weer naar het dorp begaven, verwachtten we ieder ogenblik dat de "tjatteljued", de ketelmannen, uit het struikgewas te voorschijn zouden komen. Wanneer de avondwind door de helmen ritselt en de schemering tussen de duinen hangt, dwalen volgens de overlevering deze mannen, overlevenden van een schipbreuk, die echter nooit in het dorp zijn aangekomen, over het eiland rond.

Op de derde dag wilden we nogmaals naar het Willemsduin om de Slechtvalken te zien. Het was koud, het waaide en het regende. Kortom geen ideale omstandigheden om zo'n eind te moeten lopen. Tot overmaat van ramp liep in een van de eerste slenken mijn laars vol water. Tevens wilden we enkele geschikte biotopen langs om Strandleeuweriken te zien te krijgen. Deze biotopen bevinden zich voornamelijk achter de vierde slenk en in de buurt van het Willemsduin. Via de Kobbeduinen, waar een Houtsnip opvloog, gingen we oostwaarts. De Strandleeuweriken kregen we al spoedig te zien, een groepje van ongeveer 20 exemplaren zocht naar voedsel tussen het Zeekraal.

Ook Sneeuwgorzen lieten zich zien. Een eenzame Goudplevier stond als versteend in de wind. In de buurt van het Willemsduin hoorden en zagen we voortdurend Strandleeuweriken en Sneeuwgorzen. Tussen de Zilvermeeuwen vloog al een Kleine Mantelmeeuw (Britse vorm) en enkele Blauwe Kiekendieven. Bij het Willemsduin aangekomen was het wachten geblazen, wat niet meeviel in die kou. Eindelijk na ongeveer anderhalf uur, toen we de moed al begonnen te verliezen, scheerde eigenlijk toch nog onverwachts het mannetje Slechtvalk langs. Weer laag over de grond, net zoals de eerste keer, met stijve vleugels. De Pijlstaarten in de buurt vlogen verschrikt op. Boven op een verhoging in het terrein streek de valk neer. Het wijfje liet zich niet zien.

Op de terugweg kwamen we dezelfde soorten tegen als op de eerste dag: Ruigpootbuizerden en Fraters.

Ik heb getracht om u met dit artikel een indruk te geven, van het vogelleven op Schiermonnikoog in de winter. Ik heb geen melding gemaakt van meer normale soorten, zoals Bonte Kraai, Bergeend, Kramsvogel e.d., maar het spreekt vanzelf dat deze soorten ook in groten getale aanwezig zijn.

Enkele waarnemingen op de heen- en terugreis zijn:

1 Roodhalsfuut, haven Lauwersoog; 1 Kuifduiker, Lauwersmeer;
 3 Velduilen, Lauwersmeer; 13 Chileense Flamingo's, Lauwersmeer;
 7000 Kolganzen, Dokkum; een paartje Krooneenden, Afsluitdijk;
 15 Middelste Zaagbekken, Afsluitdijk.

LITERATUUR:

Rob Mooser : De Vogels van Schiermonnikoog.
 Louise Mellema : Schiermonnikoog, Lytje Pole.
 Vele auteurs : Waddenzee.

Eef Kieft

Mr. J. Heemskerkstraat 3

Heemstede.